

РЕЦЕНЗИЯ

НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД НА

ИЛИЯ ИВАНОВ ТАМБУРАДЖИЕВ

**НА ТЕМА „АНАЛИЗ НА АНТРОПОГЕННИТЕ ТРАНСФОРМАЦИИ НА
ЛАНДШАФТИТЕ В ПАЗАРДЖИШКО-ПЛОВДИВСКОТО ПОЛЕ”**

ЗА ПОЛУЧАВАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА И НАУЧНА СТЕПЕН „ДОКТОР”
В ПРОФЕСИОНАЛНО НАПРАВЛЕНИЕ 4.4 НАУКИ ЗА ЗЕМЯТА, ДОКТОРСКА ПРОГРАМА
„ФИЗИЧЕСКА ГЕОГРАФИЯ И ЛАНДШАФТОЗНАНИЕ”

РЕЦЕНЗЕНТ: ДОЦ. Д-Р ЗОРНИЦА ЧОЛАКОВА,

СУ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ”, ГЕОЛОГО-ГЕОГРАФСКИ ФАКУЛТЕТ, КАТЕДРА
„ЛАНДШАФТНА ЕКОЛОГИЯ И ОПАЗВАНЕ НА ПРИРОДНАТА СРЕДА”

(член на Научно жури, определено със заповед на Ректора РД 38–654 / 15.12.2023 г.)

Процедурата по защита на дисертационния труд се провежда според изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ, обн. ДВ, бр. 38/21.05.2010 г., посл. изм. и доп. ДВ, бр. 56/19.07.2022 г.), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ (ППЗРАСРБ, обн. ДВ бр.75/24.09.2010 г., посл. изм. и доп. ДВ, бр. 76/5.09.2023 г.), Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски”(посл. изм. 19.10.2016 г. с решение на АС).

Първото заседание на научното жури се състоя на 20.12.2023 г., на което беше възложена настоящата рецензия.

1. Кратка биографична справка за докторанта

Илия Иванов Тамбураджиев завършва средното си образование с разширено изучаване на английски език в 32 СУИЧЕ „Св. Кл. Охридски” в София през 2010 г. Бакалавърската си образователна степен по география с учителска правоспособност докторантът получава през 2014 г в Геолого-географския факултет (ГГФ) на СУ „Св. Климент Охридски”. Завършва магистърска програма „Физическа география и ландшафтна екология” през 2016 година отново ГГФ на СУ „Св. Климент Охридски”. В периода 1.02.2017–1.02.2021 г. Илия Тамбураджиев е задочен докторант в докторска програма „Физическа география и ландшафтознание” към катедра „Ландшафтна екология и опазване на природната среда” на ГГФ. Отчислен е с право на защита. По време на обучението си в докторската програма той посещава допълнителни курсове за квалификация в областите на системната екология и опазването на екосистемите, приложение на ГИС, повишаване на дигиталните компетентности на педагогическите специалисти. От септември 2023 г. е назначен за асистент към катедра „Климатология, хидрология и геоморфология” на ГГФ, СУ. Успоредно с обучението си Илия

Тамбураджиев работи като учител по география от 2015 г. до сега (последователно в 32 СУИЧЕ, Частна профилирана гимназия и основно училище „Езиков свят”, Международна гимназия „Проф. д-р Васил Златарски”). Владее английски и руски език, притежава отлична компютърна грамотност и умения за работа със специализиран софтуер и ГИС. Член е на Българското географско дружество и Международната асоциация по ландшафтна екология (IALE – Europe). Участвал е в международни и национални научни конференции и семинари. И. Тамбураджиев е автор и съавтор на общо 11 научни публикации.

2. Изпълнение на изискванията на Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски” (посл. изм. 2016 г.) за провеждане на публична защита на дисертационния труд

Защитата на дисертационния труд се провежда според изискванията на горе посочения Правилник, който е в сила по времето на зачисляването в докторантура на Илия Тамбураджиев на 1.02.2017 г.

Докторантът е представил: дисертационен труд, автореферат, три публикации, свързани с дисертационния труд, заповеди за зачисление и отчисление от докторантура, автобиография, дипломи за бакалавърска и магистърска образователно-квалификационна степен, протоколи от положени задължителни изпити от индивидуалния план. Прегледът на представените документи показва, че изискванията на Правилника са спазени.

3. Обща характеристика на дисертационния труд

Дисертационният труд „Анализ на антропогенните трансформации на ландшафтите в Пазарджишко-Пловдивското поле”, има общ обем от 241 стр, в които са включени: увод, осем основни глави, заключение, литературна справка (наречена: източници) и приложения. Самият автор не е представил в автореферата си необходимата информация относно съдържанието на дисертацията – структура на съдържанието, брой на съставените карти, графики, таблици, използвани литературни и други източници, и пр.

При преглед на текста бяха установени 23 таблици, 22 фигури (в които се вкл. схеми, карти, диаграми), както и 8 приложения (от тях: 1 приложение със снимков материал; 3 карти; 1 таблица; 3 копия от фондови материали). Липсва номерация на литературните източници, които са на български, руски и английски език. При преброяването им бяха установени 250 литературни източника (164 от тях на кирилица – преобладаващо на български език, останалите – на английски език) и 9 онлайн източника.

4. Оценка на съдържанието на дисертационния труд

Антропогенизацията на ландшафтите е съвременна и актуална тема, свързана с основните причини за промените в околната среда. Докторантът е представил актуалността на темата, обекта, предмета на изследване, целите и задачите в *уводната част* на дисертацията си. Посочените задачи са изпълнени в отделните глави от съдържанието на работата.

В *първа глава* са посочени методите, подходите и използваните източници на информация, като последните са наречени „материали”, които всъщност включват карти, дигитални модели на релефа, други дигитални бази данни. Тук е било възможно в много по-стегнат и конкретен вид да бъдат систематизирани използваните подходи, методи и на следващо място да бъдат посочени основните източници, които са дали възможност да бъдат изработени поредица от карти. Остава недостатъчно изяснено

понятието „трансдисциплинарен подход”. В описанието на „основните изследователски процеси” се повтаря съдържанието на задачите на изследването, посочени в уводната част на дисертацията.

Втора глава е свързана с анализ на изследвания, свързани с антропогенизацията на ландшафтите в България. Споменати са коректно авторите, които са работили по тази проблематика. Но не е направен анализ на методичните подходи, които те са приложили при оценката на антропогенизацията.

Трета глава е най-обширната в дисертационната разработка. Тя разглежда ландшафтоформиращите фактори в района на изследване, вкл. антропогенната дейност. Тук са приложени няколко карти – на наклоните на склоновете в Пазарджишко-Пловдивското поле, морфохидрографска, литолого-стратиграфска, хипсометрична карта, на почвените различия (по-коректно е да се използват понятията „типове” и „подтипове” почви, въпреки обосноваването в текста), на типове земеползване и земно покритие в района на изследване. В наименованията на част от картите думата „карта” присъства, а на други отсъства. По-добре би било да има уеднаквяване на заглавията на тези фигури. Графичното онагледяване на тази глава включва още таблици с данни и климатограми. Отделните природногеографски компоненти са разгледани като ландшафтоформиращи фактори, но на практика липсва анализ за тяхната конкретна роля при формирането на ландшафтно-антропогенните комплекси. Дори някои от тях са наречени „характеристика” (напр. „Геоморфоложка характеристика”, „Хидроложка характеристика” и др.) или „особености” („Геоложки особености”), което показва, че тази глава се възприема от докторанта като неизменна част от структурата на дисертационното изследване, но не и като място за конкретен анализ, непосредствено свързан с целта на изследването. Прави впечатление, че характеризирането на компонентите се базира широко на монографии от по-общ или тематичен характер за страната (напр. „География на България”, 2002, „Речни води на България” 2012, „Биогеография и природен капитал на България”, 2021).

Понятията „земеползване” и „земно покритие” навсякъде в дисертационния труд се използват като синоними и са изписват заедно като словосъчетание. Тези понятия в същността си се различават и в работа с фокус върху антропогенизацията би било добре те да бъдат диференцирано представени.

Последна точка от трета глава е „Антропогенна дейност”. Едва в нея е направен опит тя да се разгледа като фактор за „трансформацията на съвременните ландшафти” (с. 65). Тази точка е свързана с изясняването на същността на антропогенизацията на ландшафтите, което се основава на изследванията предимно, но не само, на чуждестранни автори. Представени са две класификации на антропогенните процеси (дейности) от британски и канадски авторски колективи. Значителна част от обема на тази точка (17-18 страници) е заета от описание на различни антропогенни дейности, по литературни източници, които са допринесли за промяната на ландшафтите. Акцентът е върху земеделието, което е променило значителна част от изследвания район на Пазарджишко-Пловдивското поле. Засягат се и други сектори от стопанството, както и геоекологичния аспект на антропогенната дейност.

Четвърта глава е посветена на историко-географския анализ на антропогенизацията в изследвания район. Тази глава е втората по обем в дисертационния труд. Несъмнено, проследяването на промяната на антропогенната активност на населението от праисторическия етап до съвременността, е важно условие за нейната оценка. Но, обемът е твърде голям, като излишно подробно са представени отделните периоди, напр. Праисторията (а не „предистория” както е написано в текста), Античността, Османският период и Възраждането. Представени са интересни факти, цитирани са не

малко на брой литературни източници. Добре би било на места да има по-прецизно обобщаване, а не почти буквално препредаване на фактите.

Пета глава е посветена на диференциацията на ландшафтите. Включва теоретична част, в която се представят виждания на редица чуждестранни и български автори по отношение на същността на понятието „ландшафт“ и връзката му с антропогенните процеси. Основен фокус тук е съставянето на класификация и изработването на карта на съвременните ландшафти. И. Тамбураджиев базира своята класификация на Европейската ландшафтна карта (Lanmap 2), като я допълва и адаптира към особеностите на ландшафтите от изследваната територия. Класификацията на съвременните ландшафти има 6-степенна таксономична система, като на всяко таксономично ниво отговаря конкретен диагностичен критерий. На по-високите нива водещо значение имат зоналните компоненти (климат, растителност). Диференцирани са 289 подвида ландшафти, представени в табличен вид и картографирани. На картата от Приложение 2 са представени 1 клас, 1 тип, 2 подтипа, 2 рода, 8 вида и 289 подвида ландшафти. Картата е прецизно изработена. В тази глава е представен един от приносите на дисертационния труд.

Шеста глава има основно значение за постигане на целта и приноса на дисертационната разработка – определяне и анализиране на степента на антропогенизация на ландшафтите в Пазарджишко-Пловдивското поле. Приложен е индексът „Distance to Nature“, който е съставен от два индикатора: „Degree of naturalness“ и „Distance to natural habitat“. Използвани са качествен и количествен подход при оценката на степента на антропогенизацията, като са обособени 6 категории ландшафти. Последните са картографирани и са част от приложение 4 към дисертационния труд. Тази карта също е изработена прецизно (с единствен недостатък, че е отпечатана обратно на посоката на четене в хартиения вариант на дисертацията).

В *седма глава* са характеризирани 5 ключови участъка с прояви на различен тип антропогенизация, представени са и техни картографски изображения, но не са уточнени границите на тези участъци. Направен е опит за изводи и обобщение на разпространението на най-характерните подвидове антропогенизирани ландшафти. Тук би било добре да се покажат резултати и от теренно картиране на ландшафтите. Докторантът се е ограничил до коментар за промени във вертикалната ландшафтна структура, без конкретни данни за нея.

В *осма глава* е направено сравнение и анализ на два различни подхода за оценка на антропогенизацията на ландшафтите, което е добро решение от методична гледна точка. Към тази глава също е приложена карта (приложение 5), добре изработена, но към нея също се отправя подобна на горната забележка относно отпечатването ѝ в обратна на четенето посока.

Заклучението на дисертационния труд всъщност представлява резюме на текста му и реално не допринася с нищо повече към него. Липсват заключителни обобщения и изводи от извършеното в работата, няма и препоръки.

5. Оценка на приносите на дисертационния труд.

Докторант Илия Тамбураджиев е формулирал в своя автореферат три приноса. Формулировката им и стилът на изразяване се нуждаят от редакция. Същността на работата се съдържа в първия и третия принос. Посоченият „мултиаспектен историко-географски анализ“, записан като втори принос, не може да бъде приет като такъв, защото всъщност представлява литературен преглед на различни източници, които дават информация и анализ за отделните исторически епохи и периоди.

6. Публикации, свързани с дисертационния труд

Представените три публикации отговарят на съдържанието на дисертационния труд. Две от тях са в съавторство с научния ръководител и са публикувани в утвърдени български географски издания с научно рецензиране (Годишник на СУ, ГГФ, кн. 2 – География, списание на БГД). Третата публикация е самостоятелна, отпечатана в сборник доклади от международен семинар по екология.

7. Съответствие на автореферата с дисертационния труд

Съдържанието на автореферата съответства на дисертацията. Забележките към него са в технически аспект. Не е включена общата информация относно структурата на дисертационния труд, графичните и др. приложения към текста и извън него, литературната справка. Липсва и съставът на научното жури.

8. Критични бележки, въпроси и препоръки

Докторант Илия Тамбураджиев е положил много труд за написването на дисертацията си, прегледал е значителен брой литературни източници. Изработил е прецизно картографските изображения. Постарал се е да форматира добре текста, да допусне минимален брой пунктуационни и други езикови грешки.

Но, въпреки препоръките, дадени по време на предзащитата, не е намален значимо обемът на работата. Излишно подробна е главата за историко-географския преглед и анализ на антропогенизацията, както и отчасти прегледът на ландшафто-формиращите фактори. В целия текст преобладават описанието, характеристиката, прегледът на литература, за сметка на анализа. Това най-силно проличава в заключението, което на практика липсва. Недостатъчно критично е анализирана вече приложената от други автори методика по отношение на оценката на антропогенизацията в глава втора. Методичната част на дисертация всъщност е разпръсната в няколко глави. От техническа гледна точка също могат да бъдат отбелязани някои пропуски. В заглавията на повечето карти не е посочен източникът, по който са създадени. На места в текста липсват препратки към някои таблици и фигури. На отделни места, включително и при формулирането на приносите, са използвани излишно усложнени словосъчетания и езикови конструкции.

Други забележки вече бяха посочени в точката за оценка на съдържанието на дисертационния труд.

Препоръчвам на докторанта да прилага повече теренни изследвания в своята работа. Да подхожда по-критично и да извършва по-задълбочен анализ по време на изследователския процес, от който да извлича в обобщен вид най-съществените изводи.

Моят въпрос към докторанта е: Биха ли повлияли климатичните промени върху вида и степента на антропогенизация на ландшафтите в Пазарджишко-Пловдивското поле?

9. Заключение

Въпреки посочените забележки и пропуски, представеният дисертационен труд има завършен вид и отразява самостоятелната работа на докторанта по темата. Предлагам на уважаемото научно жури за гласува положително и присъди образователната и научна степен „доктор” на Илия Иванов Тамбураджиев в професионално направление 4.4 Науки за Земята (Физическа география и ландшафтознание).

19.02.2024 г.

РЕЦЕНЗЕНТ

Доц. д-р Зорница Чолакова